

■ Na području Hrvatske do sada je evidentiran veći broj objekata fortifikacijskog karaktera. Među njima se posebice ističe utvrda **Grebengrad**, izgrađena najvjerojatnije tijekom druge polovine 13. stoljeća, a napuštena početkom 18. stoljeća. U ovom osvrtu se daje pregled povijesnih prilika kao osnova za poimanje same utvrde te prikaz njezinog stanja. Treba još izvoditi konzervatorske zahvate na njezinom očuvanju.

Veliki poticaj za gradnju utvrda bila je provala Tatara u Hrvatsku 1241. godine. Kralj Bela IV. sve učestalije dijeli pravo na gradnju privatnih utvrda i utvrđenih gradova plemićima i feudalnim gospodarima,

Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Slavenskom Brodu

NOVI PRILOZI POZNAVANJU POVIJESNOG NASLJEĐA I KULTURNIH DOBARA BRODSKOG POSAVLJA

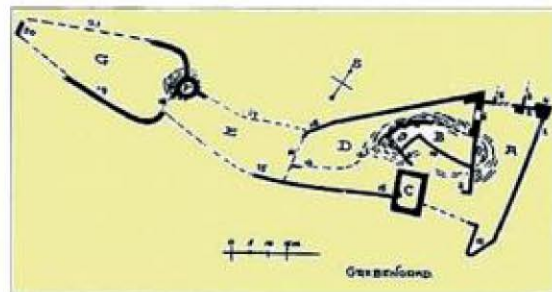
Baština - info

INFORMATIVNO-EDUKATIVNI IZBOR IZ STRUČNIH MATERIJALA
ARHIVA MINISTARSTVA KULTURE (270)

Nova saznanja kao rezultat arheoloških i konzervatorskih istraživanja (VIII. dio)

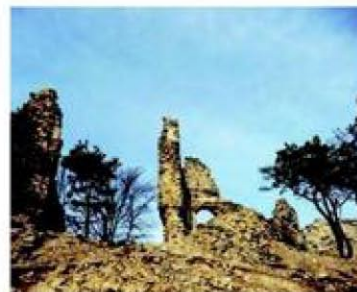
Piše: **Željka Perković**,
diplomirani inženjer
arhitekture,
pročelnica

Tlocrt utvrde Grebengrad (prema Szabo, Gj.)

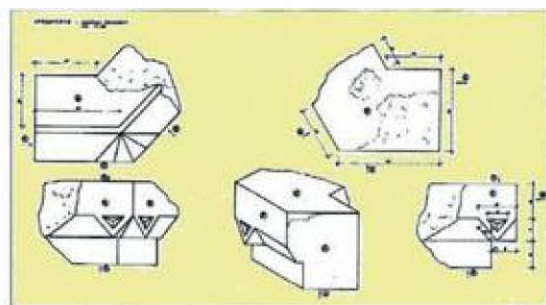
Izgled utvrde Grebengrad danas

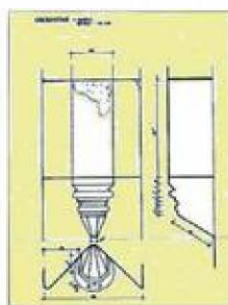
Fotografija dijela lokaliteta utvrde Grebengrad prije i u tijeku radova

Konzola koja nosi polustup na spoju južnog i istočnog zida svetišta u kapeli utvrde

Crtež – detalj klesanih fragmenata

Detalj profilacija

gradovi čuvali su sigurnost i moć svojih gospodara, ali su ujedno imali važnu ulogu u obrani u opasnim i turbulentnim ratnim vremenima (primjerice u razdoblju hrvatskih protuturskih ratova od kraja 15. do 18. stoljeća).

Jedna od većih i za obranu strateški značajnih utvrda bio je Stari grad Greben, odnosno Grebengrad kod Novog Marofa. Utvrda je, osim što je imala obrambenu funkciju, bitno utjecala i na razvoj i naseljavanje cijele nizine.

te se uspostavlja tzv. sustav tvrđava – *sistemma castrorum*. Utvrđeni feudalni

Od nekadašnje velebne utvrde do danas su ostale ruševine s relativno visokom stopom očuvanosti zidova. Prema svim dostupnim podacima, koje je sistematizirala *Marijana Korunek iz Konzervatorskog odjela u Varaždinu*, na utvrdu dosad nisu provedena arheološka istraživanja, a s djelomičnom građevinskom sanacijom zidova započelo se tek 2011. godine.

Ostatci utvrde smješteni su na istočnom rubu Ivanščice, na kojemu je nekada bio kamenolom iz kojega se vadio kamen za njezinu izgradnju. Grebengrad je izgrađen na nepristupačnoj litici, na platou koji je od masiva Ivanščice odvojen dubokim prokopom. Nepristupačan položaj za izgradnju

utvrde izabran je kako bi se mogao lakše obraniti od brojnih i čestih neprijateljskih napada. Promatrajući širi prostor Grebengrada, bit će potrebno ubicirati i druge fortifikacijske objekte koji su povezani s ovom utvrdom.

Pisani izvori daju nam djelomični uvid u povijest ove utvrde u razdoblju od 13. do početka 18. stoljeća. Greben-

grad se nedvojbeno ubraja među najstarije gradove Hrvatskog zagorja, a prvi put se spominje 1209. godine u ispravi Andrije II., kojom on dodjeljuje Varaždinu povlastice kraljevskog i slobodnog grada. S obzirom na opravdane sumnje da isprava koja je datirana u 1209. godinu nastaje kasnije, odnosno u vrijeme kada su nasljednici kaštelana Garduna zaista bili u vlasništvu Grebengrada, možda je baš to bio razlog da se vlasništvo obitelji Gardun nad tim posjedom datira u raniji period nego što je to zaista bilo. Možemo samo pretpostaviti da je ova utvrda sagrađena tijekom 13. stoljeća i to najvjerojatnije nakon provala Tatara 1242. godine. Tijekom 13. stoljeća kao

vlasnik Grebengrada navodi se i Branić sa svojim sinovima. Gardun ga je 1290. kupio od zagrebačkog biskupa Ivana I., kao i grad Medvedgrad zajedno sa Garićem i selom Gjulincem. Posjed Greben graničio je s posjedima reda ivanovaca, čije je središte bilo u nedalekoj Beli, a u ispravama se navodi njihov sukob. Jedni su drugima nanijeli velike štete, ali su se 1322. ipak izmirili. Grebengradski gospodari su međusobnim ugovorima postajali suvlasnicima na dje-lovima posjeda svojih rođaka, pa su se i obvezali na nasljeđivanje u slučaju izumiranja kojega od njihovih rodova. Sredinom 15. stoljeća na grebenskom vlastelinstvu bilo je oko pedesetak sela i zaselaka, a u to vrijeme počinje se razvijati gradski život.

Obitelj Batthyany službeno 1502. dolazi u posjed grada Grebena. Na Grebengrad je zbog neslaganja krenuo Nikola Frankopan, koji ga je opsjedao u zimu 1621. godine. Sredinom 17. stoljeća Greben je ženidbom stekao grof Juraj Erdödy, a 1710. spominje se Aleksandar Erdödy.

O napuštanju grada i prestanku života u njemu nema pouzdanih podataka, ali u dokumentu iz 1712. grad Greben se već spominje kao ruševina - *diruti Castru Greben*. Danas je ruševina s relativno visokom stopom očuvanosti zidova i turistički potencijal. **(nastavlja se)**